

В. Юрескул,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ НА ТЕРИТОРІЇ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

За даними Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні, загальні обсяги накопичення відходів сягали 35 млрд тонн, під якими зайнято більше 165 тис. га земель [12]. Це один з найбільш високих показників накопичення відходів у світі. Гострою природоохоронною проблемою є накопичення та поводження з побутовими відходами. Питомі показники утворення таких відходів у середньому становлять 220–250 кг на рік на одну особу, а у великих містах вони досягають 330–380 кг. Тверді побутові відходи в основному захоронюються на 4157 сміттєзвалищах і полігонах загальною площею близько 7,4 тис. га і лише близько 3,5 % твердих побутових відходів спалюються на двох сміттєспалювальних заводах у Києві та Дніпропетровську. За розрахунками, близько 0,1 % побутових відходів є небезпечними.

Більш того, в Україні спостерігається тенденція до збільшення обсягу утворених і вивезених на полігони твердих побутових відходів. Обсяг вивезених твердих побутових відходів, який у 2009 році досяг 50,1 млн м³, збільшується щороку майже на 4 млн м³. Серед твердих побутових відходів збільшується частка відходів, які не піддаються швидкому розкладу і потребують значних площ для зберігання. Кількість перевантажених сміттєзвалищ становить 243 одиниці (5,8 % їх загальної кількості), а 1187 одиниць (28,5 %) — не відповідають нормам екологічної безпеки [2].

Згідно з Регіональною доповіддю про стан навколишнього природного середовища в Одеській області у 2009 році [14], обсяг утворення побутових відходів по області сягає до 5 млн м³ на рік. Інтен-

сивність утворення твердих побутових відходів на особу на 2007 рік складала 0,82 м³/1 чол., на 2008 рік — 0,96 м³/1 чол., на 2009 рік — 1 м³/1 чол.

В Одеській області станом на 1 січня 2009 року під 16 сміттєзвалищами (полігонами) Ананівського району була зайнята площа розміром 5,5 га; під 27 Арцизького району — 2632,75 га; під 40 Балтського району — 6,3 га; під 37 Білгород-Дністровського району — 27,34 га; під 16 Біляївського району — 3,950 га; під 41 Березівського району — 23,51 га; під 19 Болградського району — 5,30 га; під 22 Великомихайлівського району — 37,99 га; під 17 Іванівського району — 16,0 га; під 23 Ізмайльського району — 110,4 га; під 18 Кілійського району — 40,64 га; під 26 Кодимського району — 7,44 га; під 20 Комінтернівського району — 52,48 га; під 33 Котовського району — 21,7 га; під 18 Красноокнянського району — 14,30 га; під 14 Любашівського району — 1,75 га; під 33 Миколаївського району — 37,9 га; під 14 Овідіопольського району — 16,86 га; під 7 Ренійського району — 11,55 га; під 24 Роздільнянського району — 9,50 га; під 28 Саратовського району — 852,8 га; під 11 Савранського району — 23,53 га; під 32 Тарутинського району — 33,90 га; під 19 Татарбунарського району — 63,5 га; під 45 Ширяївського району — 74,06 га; під 1 полігоном ТОВ «Одескомунтранс» — 96,2 га.

Більша частина звалищ полігонів твердих побутових відходів вичерпала свій потенціал. З метою вирішення проблем в цьому напрямку в області рішенням Одеської обласної ради від 11 січня 2005 року № 572 — IV було затверджено «Програму поводження з твердими по-

бутовими відходами в Одеській області до 2011 року». Проте її виконання стримувалося тим, що джерелами фінансування більшості її практичних заходів є місцевий бюджет, кошти підприємств та інвестиційні кошти. Внаслідок світової економічної кризи на ці заходи кошти фактично не виділялись. Тобто райдержадміністраціями, міськими радами, управліннями житлово-комунального господарства традиційно не проводиться системна і цілеспрямована політика і робота щодо ліквідації стихійних звалищ, розробки проектів та будівництва об'єктів видалення, перевантаження, сортування, переробки твердих побутових відходів, рекультивації відпрацьованих полігонів, придбання сучасної спеціальної сміттєприбиральної техніки для міст та селищ області.

Згідно з п. 27 вищеназваної програми (розділ «Будівництво найважливіших об'єктів з переробки та утилізації твердих побутових відходів») передбачено будівництво сміттєпереробних заводів у м. Одесі та Одеській області на загальну суму 165 500 000 грн. Такі об'єкти планувалося побудувати в Іллічівську, Южному, Білгороді-Дністровському, Котовську, Теплодарі, селах Новодолинське та Фонтанка. На жаль, через відсутність фінансування цей проект поки що не виконується [13].

Відходи м. Одеси вивозяться на 1-й місцевий полігон — звалище: на полігон — звалище твердих побутових відходів ТПВ-1 у Дальницьких кар'єрах (загальною площею 96,2 га). Рішенням головного державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища Одеської області від 30 грудня 2004 року № 59 експлуатація полігону ТПВ-2 біля цементного заводу м. Одеси тимчасово заборонена. У зв'язку з чим проблема звалищ м. Одеси ускладнюється навантаженням на полігон ТПВ-1, на який з території м. Одеси та прилеглих населених пунктів вивозяться тверді побутові та промислові відходи 3-го та 4-го класу небезпеки.

Відсутність роздільного збирання відходів робить у багатьох випадках тверді побутові відходи рівнозначними з про-

мисловими за характером та наслідками впливу на довкілля та здоров'я населення. Морфологічний склад побутових відходів з кожним роком ускладнюється, включаючи в себе все більшу кількість екологічно небезпечних компонентів та речовин. Проблема екологічної безпеки твердих побутових відходів торкається всіх стадій поводження з ними, починаючи зі збирання і транспортування та закінчуючи підготовкою до використання утильних компонентів, знищенням або похованням фракцій, які не використовуються.

При цьому ще в Основних напрямках державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджених постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року [6], зазначалось, що метою розв'язання проблеми санітарного очищення міст є формування комплексу робіт щодо збирання, транспортування та знешкодження відходів промисловими методами та використання цінних компонентів відповідно до вимог охорони довкілля.

Сприяння максимально можливій утилізації відходів шляхом прямого повторного чи альтернативного використання ресурсно-цінних відходів; створення умов для реалізації роздільного збирання побутових відходів шляхом запровадження соціально-економічних механізмів, спрямованих на заохочення утворювачів цих відходів до їх роздільного збирання — одні з основних напрямів державної політики у сфері поводження з відходами, відповідно до Закону України «Про відходи» від 5 березня 1998 року [3].

Згідно зі ст. 21 Закону «Про відходи», органи місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами забезпечують, зокрема, організацію збирання побутових відходів, у тому числі відходів дрібних виробників, роздільного збирання корисних компонентів цих відходів. У ст. 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] передбачено, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських

рад належать повноваження щодо впровадження систем роздільного збирання побутових відходів. Згідно зі ст. 20 Закону «Про місцеві державні адміністрації» [5], місцеві державні адміністрації організують окреме збирання побутових відходів, інших видів відходів як вторинної сировини. Аналогічні повноваження передбачено у ст. 20 Закону «Про відходи». Відповідно до ст. 35-1 Закону «Про відходи» роздільне збирання побутових відходів здійснюється їх власниками.

Правила надання послуг з вивезення побутових відходів затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2008 року № 1070 [7]. Згідно з п. 3 зазначених Правил, власники або балансоутримувачі житлових будинків, земельних ділянок укладають договори з особою, яка визначена виконавцем послуг з вивезення побутових відходів, та забезпечують роздільне збирання побутових відходів. Наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 7 червня 2010 року № 176 були затверджені Методичні рекомендації з організації збирання, перевезення, перероблення та утилізації побутових відходів [9]. Правила визначення норм надання послуг з вивезення побутових відходів затверджені наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 30 липня 2010 року № 259 [11].

З метою удосконалення нормативно-методичної бази з питань впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів Міністерством з питань житлово-комунального господарства України від 5 серпня 2008 року № 242 [10] затверджено Методичні рекомендації з організації роздільного збирання твердих побутових відходів. Методи та засоби роздільного збирання компонентів твердих побутових відходів, їх перевезення та перероблення рекомендується обирати з урахуванням морфологічного складу твердих побутових відходів, їх річного обсягу утворення, потреби у вторинних енергетичних та матеріальних ресурсах, органічних добривах,

економічних факторів та інших вимог. Порядок роздільного збирання твердих побутових відходів у населеному пункті рекомендовано визначати Правилами благоустрою, Схемою санітарної очистки та місцевими програмами поводження з твердими побутовими відходами. Під час обрання органами місцевого самоврядування або місцевими державними адміністраціями схеми санітарного очищення рекомендується надавати перевагу пропозиціям, що передбачають більший ступінь перероблення чи утилізації побутових відходів. У населених пунктах рекомендується організувати проведення постійної агітаційної роботи щодо безпечного в санітарному та екологічному відношенні поводження з побутовими відходами та необхідністю свідомої активної організації впровадження роздільного збирання компонентів побутових відходів.

Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 1 серпня 2011 року № 133 було затверджено Методику роздільного збирання побутових відходів [8]. Положення цієї Методики мають застосовуватися під час розроблення схем санітарного очищення населених пунктів, місцевих програм поводження з побутовими відходами, виконання техніко-економічних обґрунтувань впровадження сучасних технологій поводження з побутовими відходами. Компоненти, що входять до складу твердих побутових відходів, визначають за такою класифікацією: органічна складова побутових відходів, що легко загниває; папір та картон; полімери; скло; побутовий металобрухт; текстиль; дерево; небезпечні відходи у складі побутових відходів; кістки, шкіра, гума.

Впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів, згідно з Методикою, проводиться за такими етапами: визначення обсягів надання послуг з вивезення побутових відходів; визначення компонентів, що входять до складу твердих побутових відходів, та проведення розрахунків середньодобового та середньорічного утворення від-

ходів як вторинної сировини у складі твердих побутових відходів; визначення споживачів вторинної сировини та/або обґрунтування необхідності будівництва спеціальних установок з перероблення відходів як вторинної сировини; визначення вимог споживачів вторинної сировини до якості відходів як вторинної сировини та вартості їх приймання на перероблення; вибір технологічної схеми роздільного збирання твердих побутових відходів; вибір типів і розрахунок кількості контейнерів для збирання відходів як вторинної сировини, придбання контейнерів; вибір раціональної схеми розташування контейнерів та будівництво у разі необхідності контейнерних майданчиків; визначення системи та режиму перевезення відходів як вторинної сировини; вибір типів і кількості спеціально обладнаних транспортних засобів для перевезення відходів як вторинної сировини.

Впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів має супроводжуватись проведенням постійної агітаційної роботи щодо безпечного в санітарно-епідемічному та екологічному відношеннях поводження з твердими побутовими відходами та необхідності свідомої активної участі усіх верств населення у впровадженні роздільного збирання компонентів твердих побутових відходів.

Однак, незважаючи на наявність розгалуженої нормативно-правової бази, на жаль, роздільне збирання побутових відходів не набуло поширення. За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, станом на 2011 рік впроваджено або впроваджується роздільне збирання твердих побутових відходів у 53 населених пунктах, наприклад, у містах Київ, Харків, Запоріжжя, Черкаси, Львів, Хмельницький, Ужгород, Івано-Франківськ та інших. При цьому, роздільне збирання твердих побутових відходів не налагоджено у жодному з населених пунктів Одеської області. Зазначене свідчить про неналежне виконання обов'язків у сфері поводження з відходами посадовими особами органів

місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій на території Одеської області.

У ст. 82 Кодексу України про адміністративні правопорушення [1] передбачено відповідальність, зокрема за порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання для громадян, посадових осіб та громадян — суб'єктів підприємницької діяльності, а саме: накладення штрафу на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 340 до 1360 грн) і на посадових осіб, громадян — суб'єктів підприємницької діяльності — від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 850 до 1700 грн). Отже, у даний час гостро постала потреба у вдосконаленні механізму реалізації положень чинного законодавства України у сфері поводження з твердими побутовими відходами, зокрема, щодо значного посилення контролю за його виконанням, а також реального економічного забезпечення заходів щодо утилізації відходів і зменшення обсягів їх утворення.

Ключові слова: відходи, тверді побутові відходи, роздільне збирання твердих побутових відходів.

У статті проводиться дослідження сучасних законодавчих вимог щодо впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів та ситуація щодо їх дотримання на території Одеської області.

В статье проводится исследование современных законодательных требований по внедрению раздельного сбора твердых бытовых отходов и ситуация по их соблюдению на территории Одесской области.

The article contains analysis of the modern legislative requirements for separate gathering of the household wastes implementation and the situation regarding their compliance in Odessa region.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21 груд. 2010 р. // Офіційний вісник України. — 2011. — № 3. — Ст. 158.
3. Про відходи : Закон України від 5 берез. 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 36. — Ст. 242.
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. // Відомості Верховної Ради. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
5. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квіт. 1999 р. // Відомості Верховної Ради. — 1999. — № 20–21. — Ст. 190.
6. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : постанова Верховної Ради України від 5 берез. 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 38. — Ст. 248.
7. Про затвердження Правил надання послуг з вивезення побутових відходів : постанова Кабінету Міністрів України від 10 груд. 2008 р. № 1070 // Офіційний вісник України. — 2008. — № 95. — Ст. 3138.
8. Про затвердження Методики роздільного збирання побутових відходів : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 1 серп. 2011 р. № 133 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nau.com.ua>.
9. Про затвердження Методичних рекомендацій з організації збирання, перевезення, перероблення та утилізації побутових відходів : наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 7 черв. 2010 р. № 176 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nau.com.ua>.
10. Про затвердження Методичних рекомендацій з організації роздільного збирання твердих побутових відходів : наказ Міністерство з питань житлово-комунального господарства України від 5 серп. 2008 р. № 242 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nau.com.ua>.
11. Про затвердження Правил визначення норм надання послуг з вивезення побутових відходів : наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 30 лип. 2010 р. № 259 // Офіційний вісник України. — 2010. — № 76. — Ст. 2707.
12. «Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2007 році» підготовлена Міністерством охорони навколишнього природного середовища України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua>.
13. Петров И. Анатолий Яцков: «Состояние атмосферного воздуха — проблема любого мегаполиса» // Одесский вестник. — 2011. — 8 февр.
14. «Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Одеській області у 2009 році» підготовлена Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Одеській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua>.